

OMUSHANGWA GWAAYEHE GUUTHEMBA WOMUNTU

Oohaputetekeli

Uuna mpoka pwa taambwa ko esimano lyomuntu pavalo nuuthikepamwe osho wo uuthemba wopaumwene waantu ayehe yomezimo lyuuntu ogwo omukanka gwemanguluko, uuyuki nombili muuyuni.

Uuna mpoka uuthemba womuntu inaa simanekwa nowa dhinika e tau tanaukile monkalo yuupwidhi mboka tau yono po eiuvo lyuuntu nonkalo moka aantu taa ka nyanyukilwa nokukala ye na emanguluko lyokupopya neitaalo osho wo emanguluko kuutile nokoompumbwe ongoshilalakanenwa sha simana shaantu ayehe.

Uuna mpoka sha pumbiwa opo omuntu kaa thiminikwe a hogolole ongonkatu yahugunina opo a ninge oshipotha mokukondjitha uuhepeki nethiminiko, opo uuthemba wuuntu wu gamenwe pampango.

Uuna mpoka sha pumbiwa okuhumitha komeho ekoko lyekwatathano lyopankalathano ewanawa pokati kiigwana.

Uuna aantu yligwanahangano mEkotampango yu ulika einekelo lyawo muuthemba womuntu, mondilo nomondjundo yuuntu womuntu nuuthikepamwe wuuthemba waakiintu naalumentu noya tokola okuhumitha komeho eputuko lyopankalathano osho wo omuthika omwaanawa gwonkalamwenyo memanguluko Iya andjagana.

Uuna lilyo ylilongo ya uvuneka kutya oya adha mekwatathano nligwanahangano ehumithokomeho Iyaayehe lyuuthemba womuntu osho wo ekota lyemanguluko.

Uuna mpoka pe na euvoko lyuuthemba mbuka nemanguluko nena osha simana noonkondo nosho egwanitho Iyeuvaneko.

Onkene Omutumba gWAayehe gwligwanahangano ogwa tokola Omushangwa nguka gWAayehe gUuthemba wOmuntu gu kale omuthika tagu lalakanenwa kaantu ayehe monkalathano ayihe, mokudhimbulukwa aluhe Omushangwa nguka nokulalakanena okulonga nokuputudha opo ku simanekwe uuthemba nemanguluko moonkatu dha huma komeho, dhopashigwana nodhomuuyuni opo

ku shilipalekwe nokutulwe miilonga mokati kaantu yilongo mbyoka yi li iilyo osho wo maantu yiilongo yilwe kohi yomapangelo gawo.

Okatopolwa 1

Aantu ayehe oya valwa ye na emanguluko noye na ondilo yi thike pamwe osho wo uuthemba. Oye na omaipulo goondunge neiuvo onkene naa kalathane mombepo yuumwainathana.

Okatopolwa 2

Omuntu kehe oku na omauthemba nemanguluko ndyoka lya tumbulwa mOmushangwa nguka nopwaa na ondjoolola yasha ngashi omuhoko, olwaala, uundume, elaka, elongelokalunga, opolotika nenge omadhiladhilo galwe gopashigwana nenge gopankalathano, geliko, gevalo nenge gomuthika monkalathano.

Ishewe itaku ningwa ondjoolola yopapolitika, yepangelo ndyoka tali mu pangele nenge omuthika gwe gwopaigwana nenge pehala lyanakukala, ngele oku li kuye mwene, metonatelo lya gulwe iti ipangele nenge e li pehala a ngambekelwa po.

Okatopolwa 3

Omuntu kehe oku na uuthemba womwenyo, emanguluko negameno lyuuntu.

Okatopolwa 4

Kape na nando omuntu e na okuningwa omupika nenge a kale muupika; uupika nelanditho lyaapika olya keelelwa pamikalo adhihe.

Okatopolwa 5

Hamuntu ta hepekwa nenge omahepeko gontumba geshundulo omawinayi.

Okatopolwa 6

Omuntu kehe oku na uuthemba wokutaambwa ko kehe mpoka ongomuntu komeho goveta.

Okatopolwa 7

Aantu ayehe oye thike pamwe komeho goveta noye na okugamenwa shi thike pamwe nopwaa na okatongo koveta. Ayehe oye thike pamwe mokugamenwa kokatongo kehe hoka taka yono Omushangwahokololo nguka osho wo omahongaidho kehe gokatongo.

Okatopolwa 8

Omuntu kehe oku na uuthemba wokugwanithilwa po (remedy) kohofa yi na edhina ewanawa uuna uuthemba we mboka wu li mekotampango nenge moveta tau yonwa.

Okatopolwa 9

Hamuntu ta kwatwa owala nenge te edhililwa nenge ta yi muupongekwa pwaa na omatompelelo.

Okatopolwa 10

Omuntu kehe oku na uuthemba wuuthikepamwe wokupulakenwa montaneho kohofa yaana mbinga, mokuutha uuthemba we niinakugwanithwa ye nosho wo omapangulo agehe tage mu ningilwa.

Okatopolwa 11

1. Kehe gumwe ta pewa ombedhi omolweyono oku na uuthemba okutalika ko ongomukeenandjo sigo uuna ndoka sha monika kutya olcu na ondjo paveta nopapangulo lyomontaneho mpoka e na eethelo lyomakwatho agehe goku mu gamena.

2. Kape na nando omuntu e na okweedhililwa pwa na etompelo lyopaveta yomoshilongo nenge yopaigwana, pethimbo ndyoka eyono lya ningwa. No itaaku gandjwa wo egeelo li vule eyono.

Okatopolwa 12

Inashi pitikwa okwiidhopa miinima yopaumwene, yomezimo, yomegumbo nenge yomoontumwafo, nenge okushundula edhina lye. Omuntu kehe oku na uuthemba wokugamenwa koveta komaidhopo mo nenge omahindo ga tya ngaaka.

Okatopolwa 13

1. Omuntu kehe oku na uuthemba wemanguluko lyokweenda nokukala meni lyoongamba dhoshilongo shoka e li.
2. Omuntu kehe oku na uuthemba wokuthiga po oshilongo kehe, mwa kwatelelwa she, nokugalukila koshilongo she.

Okatopolwa 14

1. Omuntu kehe oku na uuthemba wokukonga nokweedhililwa moshilongo shilwe opo kaa hepekwe.
2. Uuthemba mbuka inau dhimbulukiwa uuna omuntu ta pewa egeelo kaali na sha neyono lyopapolitika nenge keyon'o lyaa na sha nelalakano nomakankameno gligwanahangano.

Okatopolwa 15

1. Omuntu kehe oku na uuthemba wuukwashigwana.
2. Kape na nando omuntu e na okutindilwa uukwashilongo we nenge okulundulula uukwashigwana we.

Okatopolwa 16

1. Aalumentu naakiintu yomimvo dha gwana po, nopwaa na engambeko omolwomalwaala gawo, uukwamuhoko nenge elongelokalunga oye na uuthemba wokuhokana nokuninga egumbo. Oye na uuthemba wuuthikepamwe uuna taa yi moondjokana, uuna ye li mo nuuna tayi teka po.
2. Ondjokana otayi ningwa ashike nezimino Iya manguluka nolyuudha Iyaaihomboli.
3. Ezimo (family) olyo oshinima shesiku kehe shomonkalathano noshi na uuthemba wokugamenwa konkalathano nepangelo.

Okatopolwa 17

1. Omuntu kehe oku na uuthemba wokukala neliko Iye mwene osho wo okukala mokati kayalwe.
2. Hamuntu ta kuthwa eliko Iye.

Okatopolwa 18

Omuntu kehe oku na uuthemba wemanguluko Iyomadhiladhilo neiuvo osho wo elongelokalunga; uuthemba mbuka owa kwatelela mo emanguluko Iyokulundulula elongelokalunga nenge eitaalo, osho wo emanguluko paumwene nenge pangundu nayalwe montaneho nenge paumwene okuholola eitaalo Iye pakulonga, pakutula miiloga nenge okuninga elongelokalunga.

Okatopolwa 19

Omuntu kehe oku na uuthemba womadhiladhilo noku ga popya mo; uuthemba mbuka owa kwatelela mo emanguluko okukala nomadhiladhilo gontumba nopwaa na etompokanitho, osho wo okupewa nokugandja uuyejelele nomadhiladhilo tadhi ziilile miikundaneki yoludhi kehe.

Okatopolwa 20

1. Omuntu kehe oku na uuthemba wokuninga iigongi mombili nekwatathano naantu.
2. Hamuntu ta thiminikwa opo a ye mehangano lyontumba.

Okatopolwa 21

1. Omuntu kehe oku na uuthemba wokulonga mepangelo lyoshilongo shawo, paukililo nenge pahololo lya manguluka.
2. Omuntu kehe oku na uuthemba wokukwathela shi thike pamwe komayakulo gepangelo gomoshilongo she.
3. Ehalo lyaantu olyo tali kala omukanka gwepangelo lyepangelo; ndika ota li ulikwa pokathimbo nokathimbo mehogololo lyoshili ndyoka lyaayehe tali ningwa paumbapila womeholamo nenge pamukalo gwa faathana gwa manguluka.

Okatopolwa 22

Omuntu kehe, oku na uuthemba womafutulo ngele okwa kulupa nenge a mona oshiponga moshilongo she nenge paigwana shi na sha nehangano nenge noonza dhoshilongo, nekonomi, nonkalathano nomithigululwakalo mboka itaa vulu okukala kee wu na omolwondilo ye nekoko lye lya manguluka lyuuntu we.

Okatopolwa 23

1. Omuntu kehe oku na uuthemba wokulonga, okukonga iilonga memanguluko, okukala monkalo ombwanawa yomiilonga negameno kokwaakala niilonga.
2. Omuntu kehe, pwaa na ondjoolola, oku na uuthemba wokufutwa shi thike pamwe pailonga yi thike pamwe.
3. Omuntu kehe ngoka ha longo okuna uuthemba wohufutwa pauyuuki opo a vule okwiihupitha ye mwene negumbo lye ngashi omuntu e na okukala nokugwedhelwa ko ongegameno lyomonkalathano.

4. Omuntu kehe oku na uuthemba wokutota nokuninga oshilyo shehangano lyaaniilonga opo a gamene uuwanawa we.

Okatopolwa 24

Omuntu kehe oku na uuthemba wokuvululukwa, osho wo okulonga ootundi dha yeleka nokukala e na omafudho ye ta futwa.

Okatopolwa 25

1. Omuntu kehe oku na uuthemba womuthika omwaanawa gwonkalamwenyo gwa yeleka ukolele nonkalo ombwanawa ye mwene noyaanegumbo lye, mwa kwatelelwa iikulya, iizalomwa, egumbo nesiloshimpwiyu lyopaunamiti osho wo omakwatho galwe gopankalathano, osho wo uuthemba wokufutilwa uuna kee na iilonga, ta alukwa, a lemana, a silwa, a kulupa nenge kee na we ompito yo-kwiihupitha.
2. Oomeme nuunona oye na uuthemba wokusilwa oshimpwiyu. Aanona ayehe, kutya oya valwa kondje yondjokana, oye na okusilwa oshimpwiyu shi thike pamwe.

Okatopolwa 26

1. Omuntu kehe oku na uuthemba wokulongwa. Elongo nali kale andola itaa li futilwa poongundu dhonetameko. Elongo lyonetameko ota li kala tali dhengele. Elongo lyuungomba nolyeithano naga kale ge egulukila ayehe nelongo wo lyopombanda nali kale wo lye egulukila ayehe shi nasha nomuthika.
2. Elongo ota li kala li na elalakano lyekoko lyuuntu wu udha nokukoleka esimaneke lyuuthemba womuntu nemanguluko. Ota li ka humitha komeho etseyathano. eidhidhimikilathano nuukuuume pokati kiigwana, omihoko

nenge oongundu dhomalongelokalunga. Ota dhl ka humitha ko wo iilonga yligwanahangano yokukaleka po ombili.

3. Aakuluntu oye na uuthemba wokuhogolola oludhi lwelongo ndyoka ya hala li gandjwe kaanona yawo.

Okatopolwa 27

1. Omuntu kehe oku na uuthemba pamanguluko okwiitula miinima yomithigululwakalo yomomudhingoloko gwe, okunyanyukilwa iilonga yuunongo nokupaathana owino wuunongononi nuuwanawa wawo.
2. Omuntu kehe oku na uuthemba wokugamenwa keihumbato osho wo naashoka a ninga ye mwene kutya nee oshopaunongononi, shopaunamambo nenge pailonga yiikaha uuna oye e li po omuningi nenge omushangi.

Okatopolwa 28

Omuntu kehe oku na uuthemba welandulathano lyopankalathano nolyomuuyuni moka uuthemba nemanguluko ndyoka lya popiwa mOmushangwa nguka li na okugwanithwa.

Okatopolwa 29

1. Omuntu kehe oku na iinakugwanithwa monkalo moka e li mo moka awike uuntu we tau vulu okukoka memanguluko nomegwaneno.
2. Mokulongitha uuthemba we nemanguluko, omuntu kehe oku na okukala e na oongamba ngashi tadhi uthwa koveta opo ku gamenwe nokusimanekwe uuthemba nemanguluko lya yalwe osho wo ku gwanithwe oompumbwe, elandulathano nonkalonawa yomonkalathano yuudemokoli.
3. Uuthemba mbuka nemanguluko inau tulwa miilonga kondje yelalakano nomakankameno gligwanahangano.

Okatopolwa 30

Inaku tolokwa nando sha meuvathano ndika kutya otashi gandja uuthemba
kOshilongo kehe, ogundu yaantu okugandja uuthemba washa okwiitula miinima
yi na elalakano lyokuteya po uuthemba washa nemanguluko ndyoka Iya popiwa
muka.